

УДК 316.362

О.В. Карчевська

РОЛЬ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ СТРУКТУРУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті аналізується роль інституту сім'ї в процесі інституціоналізації і забезпечення стабільності громадянського суспільства, розкривається можливість родини у вихованні соціально-активної та ініціативної особистості. Досліджуються соціально-політичні функції сім'ї як базового, первинного соціального інституту та основні потреби сім'ї в умовах переходу до постіндустріального типу суспільства. Наводяться рекомендації щодо оптимізації політики сім'ї в Україні.

Ключові слова: сім'я, соціальний інститут, громадянське суспільство, особистість, соціальна система, структурування, інституціоналізація, соціально-економічне благополуччя.

Побудова нової української державності на ґрунті загально визнаних демократичних принципів і формування в Україні основ стабільно функціонуючої соціально-орієнтованої політичної системи передбачає існування стійких громадських інститутів. Їхнє залучення у політичний процес в якості суб'єктів альтернативних державним інститутам сприяє створенню нових умов для вдосконалення функціональності владних інститутів. Організаційна інфраструктура громадянського суспільства є важливою галуззю політики та економіки, через канали і зв'язки якої відбувається діагностика суспільних проблем.

Актуальність. Вітчизняна політична наука на сучасному етапі свідчить про певні успіхи в інституціоналізації громадянського суспільства, зростанні кількості та зрілості його структур. Не можна не погодитися з тим, що сучасне суспільство представлено різними громадськими структурами, які створені для вирішення нових суспільних завдань. Останнім часом більшою увагою науковців користуються такі структури громадянського суспільства як профспілки, громадські об'єднання, рухи, клуби, групи тиску і аргументація їхнього значення для просування демократичних процесів. Проте поза увагою залишаються ті первинні форми колективності з яких і починається осмислення асоційованої співучасті людей, що об'єднанні спільною метою. Це набуває особливого значення ще і в умовах того, що окрема особистість у демократичному суспільстві перетворюється на провідного політичного актора, який характеризується

небайдужістю, ініціативністю, активною дієвістю, тобто навичками та вміннями, які формуються і розвиваються у первинному колективі – сім'ї, соціально-політичний клімат якої створює умови для усталення компетенцій відповідального громадянина. Тільки сім'я може відновити населення, сприяти його соціалізації і, нарешті, утворенню всіх інших соціальних інституцій. Тому важливо дослідити, соціальну роль та значення інституту сім'ї і проаналізувати ті трансформації, що відбуваються в соціально-психологічних установках індивіда на шляху до усталення компетенцій активної, ініціативної особистості в демократичному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Біля витоків дослідження сім'ї стояли європейські вчені – Рілз і Ле Пле. Вони зробили спробу вивчення впливу соціальних факторів (індустріалізації, урбанізації, освіти і релігії) на форми сімейного гуртожитку, структуру сім'ї та її економічне благополуччя. З тих пір цей інститут перебуває в центрі постійної уваги багатьох учених – зокрема, У. Бек, Т. Парсонс, О. Тофлер, Ф. Фукуяма, Р. Лестіг та інші. Серед російських такі науковці, як Т. Гурко, І. Кон, А. Михеева. У вітчизняній науці експертами з питань інституту сім'ї є Є. Білоножко, В. Федяєва, В. Мироненко.

Метою статті є дослідження ролі інституту сім'ї в процесі інституціоналізації громадянського суспільства, визначення його тенденцій розвитку та перспектив в умовах переходу до постіндустріального суспільства.

Виклад основного матеріалу. Підґрунтям інституціоналізації завжди виступає демократія як пріоритет соціально-політичного розвитку і нормативна база, завдяки якій розвиваються організації громадянського суспільства та відбувається їхня багатогранна діяльність. Інституціоналізоване громадянське суспільство можна охарактеризувати як систему недержавних суспільних відносин та інститутів, що формується на основі реалізації принципів індивідуальної свободи, правової рівності громадян, їхньої самодіяльності і самоорганізації, яка досягає повного розвитку в демократичних правових державах [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 53].

Сім'я – одна з найбільш стародавніх форм соціальної спільності людей. Через різноманітні канали і за допомогою власних механізмів вона є пов'язаною зі всіма сферами діяльності людини. Змінюючись та розвиваючись разом із зміною та розвитком суспільства, сім'я сприяє вирішенню багатьох важливих як економічних так і соціальних завдань. Одночасно сім'я задовольняє і найважливіші особистісні потреби, значення яких постійно зростає. Серед них потреба в довірливому спілкуванні, співучасті, відвертості, підтримки тощо. Саме рівень розвитку сім'ї разом з характером праці зумовлюють суспільний порядок, за яким живуть люди в різних державах, за різних історичних умов.

Сім'я – це соціальний інститут з огляду на суспільне санкціонування шлюбно-сімейних відносин. Водночас це й мала соціальна група, що має історично визначену організацію і члени якої зв'язані між собою родинними стосунками, спільним побутом і взаємною моральною відповідальністю, соціальна потреба в якій виявляється у фізичному й духовному відтворенні населення [1, с. 188].

За політичними переконаннями Арістотеля, людина вже народжується істотою, що інстинктивно прагне до сімейного стану. Головна відмінність людей від інших тварин філософ бачив у прагненні людини до «усвідомлення загальної користі», до встановлення добра, справедливості в суспільних і особистих відносинах. В історії суспільства грек розрізняв послідовні форми людського гуртожитку: сім'я – поселення – поліс (місто-держава).

На думку стародавніх мислителів сім'я – первинна форма людської спільності. У ній уже закладені природою три основних типи владних відносин: подружні, батьківські

та панські. Декілька сімей утворюють поселення, а декілька близько розташованих поселень об'єднуються в місто-державу. А держава – найвища природна форма людського гуртожитку, що виникла внаслідок природного прагнення людини до сумісного проживання з іншими людьми. Отже, історично сім'я і поселення передують державі.

Подібну позицію поділяють і сучасні вчені, так У. Гуд вважає, що суспільство здатне існувати в тому випадку, якщо індивіди через посередництво сім'ї мотивуються до задоволення суспільних потреб. Інститут сім'ї існує не тому, що виконує життєво важливі для суспільства функції, а тому, що створення сім'ї та народження, виховання і утримання дітей відповідають певним особистим мотивам багатьох людей [2, с. 197].

Інститут сім'ї з часом удосконалюється і діє в рухливому соціальному оточенні. Він є найбільш консервативним соціальним інститутом, який піддає фільтруванню всі новачі, здається, що хвилі суспільних змін обтікають його. Така консервативність сприяє адаптації соціуму до найбільш генетично обумовлених змін.

У теорії політичної науки, є визначення громадянського суспільства, що сформульовані з позицій концепту соціальної еволюції первинних інститутів. Громадянське суспільство – це найвища стадія та найдосконаліша форма людської спільності, що в якості структурних елементів має добровільно сформовані первинні спільноти людей – сім'ї, корпорації, асоціації [3, с. 24]. Громадянське суспільство – сукупність відповідним чином організованих, історично сформованих форм спільної життєдіяльності, певних загальнолюдських цінностей, якими керуються люди у всіх сферах суспільства – економічній, соціальній, політичній та духовній [4, с. 28].

З метою визначення ролі сім'ї як базового інституту громадянської сфери, застосуємо сучасну класифікацію інститутів громадянського суспільства, критеріями якої є відносини з державою та соціальні функції, що ними виконуються. Так, відповідно до першого критерію класифікації, інститут сім'ї є автономним інститутом, який виникає та функціонує у приватній сфері суспільного життя.

Другий критерій дозволяє розкрити ті соціальні функції, що виконуються сім'єю. В першу чергу, це – відтворення соціального порядку, соціалізація особистості, створення зразків культурних цілей та інституціональних норм. Соціологи дослідили, що більшість громадян будь-якої країни перший свій політичний вибір роблять за зразком уподобань, що існують в родинному колі, тобто люди не лише наслідують ціннісні орієнтації, а здатні переймати моделі соціальної дії та наслідувати форми активності. У 2013 році проводилося соціологічне дослідження «Сім'я як середовище формування електоральних орієнтацій: політично консолідовані і політично неконсолідовані родини», з метою визначити їхній кількісний показник в Україні. Результати показали, що 51,0% українців є членами політично консолідованих родин (тобто родин, де всі їхні члени, що мають право голосу, голосували або за одну і ту саму партію, або за ідеологічно та політично близькі партії) [5, с. 177].

Виходячи із зазначеного можна виділити такі специфічні ознаки сім'ї як форми людської життєдіяльності:

- 1) соціально-історична зумовленість сімейних стосунків і сімейної організації;
- 2) високий соціально-демографічний потенціал, який сприяє реалізації цивілізаційної місії – це створення і відтворення зразків суспільного життя, а також створення самої людини і продовження її роду;

- 3) наявність ряду специфічних соціальних показників – кількісний склад сімейної групи, ступень спорідненості, спільність побуту, взаємна моральна відповідальність тощо.

Соціальне навантаження інституту сім'ї представлено функціями, що вона відіграє у найважливіших сферах життя демократичного суспільства. І включає репродуктивну, виховну, господарсько-побутову, емоційну, первинного соціального контролю, дозвільну, соціально-статусну, матеріального забезпечення, сексуальну, опікунську, рекреаційну, представницьку, організаційну та виробничо-економічну функції. При цьому для суспільства особливо важливим є ефективне здійснення репродуктивної та виховної функцій, оскільки лише в сім'ї підтримується біологічна безперервність суспільства і формування особистості. Крім того, у зв'язку з розвитком ринкових відносин і приватної власності в нашій державі велика роль відводиться виробничо-економічній функції сім'ї. Здійснюючи цю функцію, сім'я через різні сімейні підприємства та фірми, а також сімейні ферми, інші форми виробничої діяльності може брати участь у виробництві різних товарів та продуктів, надавати різноманітні послуги населенню, стаючи тим самим не лише споживчим, а й важливим продуктивним оередком суспільства.

Окрім соціального та культурного формування особистості сім'я закладає орієнтири і перспективу існування особистості в соціумі. Життєві проекти цілей та інтересів, стають зразковими для особистості і додають впевненості у власних діях та сприяють емоційному задоволенню в процесі ціледосягання. Такі зразкові цілі формують обмеження, які роблять соціальну взаємодію більш цивілізованою і ефективною. Саме за такою послідовністю створюються, на думку американського антрополога Ральфа Лінтона, «проекти групового життя», що дозволяють суспільству сформувати такий каркас інститутів та горизонтальних інтеракцій, який сприятиме розбудові власної моделі соціального розвитку. Отже, кожний соціум підлаштовує процес власного розвитку під нором та власні усталені норми, які регулюють допустимі процедури просування до стратегічної мети [6].

В антропологічному дослідженні американського психолога А. Кардинера «Індивід і його суспільство» 1939 р. автор, наголошує на співвідношенні культури і особистості, особливу увагу приділяючи періоду дитинства як часу, в якому закладаються всі найважливіші особливості дорослої особистості. Основною тезою цієї роботи є те, що суспільство тримається на первинних, вторинних інститутах та констеляціях. До перших вчений відносив сім'ю та заклади виховання дітей. Саме вони найбільше пов'язані з орієнтирами дисциплінованості індивідів, заохоченням їх до бажаної моделі поведінки та контролем за її дотриманням. Для забезпечення потреб первинних інституцій, виникають вторинні – фольклор, міфологія, ідеологія, табу, ритуали, ментальність. У значній частині індивідів шлях від первинних до вторинних інституцій проходить через третю інстанцію – базові констеляції. Це проектні системи, що складаються на ірраціональній основі. А саме: система цінностей, мотивацій і психічних механізмів, яка формується в ранньому дитинстві і є не повністю усвідомлена, вона виникає як підказка підсвідомості. Констеляції обумовлюють індивідуальний вибір особи з формальних зразків поведінки найбільш раціонального варіанту, який поєднує підсвідоме, свідоме та дозволяє визначитись щодо формальних чи неформальних способів дії в соціумі. Саме такі констеляції утворюють структуру базової (типової) особистості. Складові елементи особистості одні й ті ж у різних народів, а норми формування особистості – різні. Основна особистість, базова особистість – це середній психічний тип суспільства, основа його культури та соціального розвитку [7].

Таким чином, сім'ю та її соціально-функціональну роль не можна недооцінювати, особливо, в контексті інституціоналізації соціальних орієнтацій, норм та установок, форм активності, що сприяють самоорганізації та розвитку сучасного суспільства.

Важливу роль відіграє сім'я у формуванні структури цінностей, оскільки виступає тим первинним середовищем, у якому індивід входить у систему соціальних зв'язків та отримує досвід активності. Стосунки між різними поколіннями в родині стають важливим чинником соціальної комунікації в умовах багатоструктурованої дійсності і закладають основи реагування та взаємодопомоги. У цьому контексті, важливим є те, що вплив інституту сім'ї сильніше впливу освітніх структур і суспільства в цілому. Це обумовлено його функціональними особливостями. По-перше, малочисленність родинного кола полегшує можливість емоційного контакту і соціальної кооперації.

По-друге, сім'я з її постійним і природним характером впливу формує риси характеру, переконання, погляди, світогляд особистості.

По-третє, для кожної людини сім'я виконує емоційну і рекреативну функції, що захищають людину від стресових і екстремальних ситуацій. Затишок і тепло домашнього оточення, реалізація потреби людини в довірливому й емоційному спілкуванні, співчуття, підтримка – все це дозволяє людині бути більш стійкою в умовах сучасного бурхливого життя. З цього приводу, слушною є точка зору соціального психолога І. Кона, який вважає, що нема ні одного соціального чи психологічного аспекту поведінки індивідів, який би не залежав від сім'ї. Навіть суперечливість поглядів членів родини, формує аналітичні здібності, розбіжності між батьківською правдою та сторонньою правдою закладає у індивіда основи критичного мислення і сприяє конструюванню власної правди та її аргументації [8].

Сучасність, яка характеризується переходом до постіндустріального суспільства, популяризацією індивідуалізму та культурою споживання, принесла в розвиток сім'ї радикальні зміни, які отримали серед науковців визначення революційних. Учені (У. Огборн, П. Сорокін, К. Ціммерман, У. Гуд, А. Антонов) попереджають про небезпечний вплив, який змінить місце та роль сім'ї у суспільстві, і навіть, ставлять під сумнів існування цього соціального інституту. Сучасне суспільство – це суспільство споживання, в якому роботодавці не зацікавлені у працівниках з сімейними обов'язками, а ринок послуг потребує збільшення числа домогосподарств-споживачів, а не сімей. Крім того, останнім часом поширення набули цінності індивідуалізму, гедонізму, споживацтва, серед яких «шлюб на все життя», народження дітей не займають вже значущого місця. Для певної частини, принаймні, міського населення професійна й особистісна самореалізація стають важливішими, ніж сім'я [9, с. 276].

Проте, головною небезпекою в українських реаліях є відсутність необхідного для демократії показника економічної свободи. Саме це, за даними соціологічних опитувань, є основною проблемою середньостатистичної української родини. Так, результати спільного соціологічного дослідження центрів – КМІС, СОЦІС та Центру Разумкова, що проводилося у вересні 2018 року підтверджують актуальність саме цієї проблеми. На питання «Які проблеми Ви вважаєте найбільш актуальними за місцем вашого проживання?» – 48,2 % українців відповіли, що низький рівень зарплат та пенсій, 42,6 % назвали підвищення тарифів на комунальні послуги, а 28 % – визначили проблемою підвищення цін на основні товари [10]. Вимірювання індексу суспільного благополуччя українців в 2017 році, також, показало зниження економічного стану – 87 % респондентів оцінили його як поганий. Фінансовий стан своїх сімей українці оцінили так: грошей не вистачає навіть на їжу – 17,8%; вистачає на їжу, але купувати одяг важко – 50,3%. Отже, загальний рівень індивідуального благополуччя можна характеризувати як край низький [11]. З 2015 року ситуація майже не змінилася, так за даними соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України, в 2015 р. тільки 2% українських респондентів були цілком задоволені своїм життям, 31% – скоріше задоволені, зовсім та в цілому не задоволених – відповідно 16% та 32%. Щодо оцінки свого становища в суспільстві тільки

22 % відповіли, що скоріше ним задоволені, а 53% респондентів скоріше не задоволені своїм становищем у суспільстві. Значна частина українських респондентів у 2015 р. – 45 % висловили своє крайнє нетерпіння тяжким становищем у суспільстві (терпіти вже неможливо), ще 42% відзначили, що можна терпіти, але жити важко [12].

Необхідно зазначити, що дослідження рівня благополуччя людей мають розглядатись і використовуватись як індикатори або критерії оцінки соціальної ефективності, прогресивності та демократичності функціонування інститутів суспільства, політичних інститутів і системи соціальної політики країни.

Кримінологи також помічають деструктивні чинники, що останнім часом характеризують сімейні колективи – протиріччя між соціальним становищем і емоційним настроєм родини. Проблеми трапляються через економічні негаразди. В таких умовах панує зануреність у накопичення виключно матеріальних благ, емоційне вигорання, байдужість один до одного. Як наслідок молодші члени родини позбуваються зразку позитивного соціального досвіду. З часом в такій сім'ї спілкування і комунікація, замінюються відстороненістю, що накладає негативний штамп на процес соціальної адаптації. Це призводить до руйнації структури соціальної системи. Бідність, стає головним деформуючим чинником оптимального розвитку соціальних інститутів, відбувається підміна ролей соціальних інститутів, коли ЗМІ, політичні або релігійні установи починають виконувати, неприцяманні їм функції, виховання зручної людини і громадянина. Експерти відзначають той факт, що родина особливо чутлива до всякого роду реформаторських змін державного масштабу, наприклад безробіття, ріст цін та ін. Невпевнені батьки втрачають авторитет, отже і зразок для наслідування у своїх дітей. Подібна тенденція не тільки скорочує виховні можливості родини, але і приводить до зниження інтелектуального потенціалу суспільства.

Висновки. Історія розвитку європейської демократії свідчить, що процес формування громадянського суспільства можливий в умовах розширення економічної свободи та зміцнення середнього класу як основного стабілізуючого шару суспільства. Поліпшення матеріальних умов життя підвищує можливості для реалізації потреби в дітях. З підвищенням рівня добробуту сім'я істотно змінює стиль життя і створює нові можливості для розвитку позасімейних орієнтацій. А в умовах економічних негараздів сім'я розпочинає пошуки каналів налагодження стабільності, що потребує від її членів постановки додаткових цілей, реалізація яких відволікає від головного соціального призначення і поступово призводить до «атомізації» сімейного середовища. Отже, економічне благополуччя – достатній рівень заробітної плати, забезпеченість товарами широкого вжитку, благоустрій побуту, організація вільного часу є важливим фактором соціальної орієнтації індивіда і зумовлює формування суб'єктивної стратегії його самоствердження.

Спробуємо сформулювати пропозиції, які дозволять інституту сім'ї підсилити стабілізаційний потенціал в структурі громадянського суспільства і сприяти удосконаленню українського суспільства.

1) Має бути реалізована державна програма соціальної та економічної підтримки сімей, особливо з дітьми. З покриттям комплексу існуючих потреб, виходячи з об'єктивних соціально-економічних показників життя в Україні. Сьогодні, є багато запитань щодо практичної реалізації основних положень державних документів, які задають орієнтир сімейної політики в Україні, зокрема щодо вироблення конкретних механізмів їх імплементації, а також посилення відповідальності за їх виконання.

2) Добровільний, вільний від примусу, корисливості та втручання третіх осіб шлюб має стати основою сучасної української сім'ї, не зважаючи на негативні тенденції, які привносить у сьогодення розвиток постіндустріального суспільства (зміна сексуальної

моралі, пом'якшення традиційних уявлень про дозволене і недозволене, розповсюдження позашлюбних зв'язків, поширення діяльності ЗМІ, які проголошують вільне статеве кохання основним мірилом рівня цивілізованості сучасних чоловіків і жінок).

3) Широке впровадження принципу егалітарності, при якому забезпечується, кожному члену родини, рівні можливості професійного та духовного зростання і паритет гідності жінок та чоловіків.

4) Зміцнення шлюбно-сімейних стосунків шляхом популяризації таких соціальних характеристик родини як: сімейна згуртованість, підтримка, подружжя і батьківська відповідальності тощо. Такі заходи дають зрозуміти, що сім'я – це не перешкода для особистого успіху. Більше того, для деяких людей її наявність – це вже успіх або велика його частина. Гармонійні стосунки – це не тягар, а можливість отримати розуміння і підтримку для подальших кроків до успіху. Особливого значення це набуває в контексті реалізації програм виховання молодого покоління.

Перспективи подальших розвідок. Дослідження ролі інституту сім'ї в соціально-політичних процесах набуває перспективності у зв'язку з розвитком процесів модернізації та глобалізації. Оскільки успіх політико-правових змін залежить від адаптації соціальних структур до нових вимог, то подальший науковий аналіз трансформації інституту сім'ї дозволить отримати корисні результати для більш глибокого осмислення цих процесів.

Список використаної літератури

1. Лукашевич М. П. Соціологія. Загальний курс : навч. посіб. / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – Київ : Каравела, 2006. – 408 с. ; Lukashevych M. P. Sotsiologhiia. Zahalnyi kurs : navch. posib. / M. P. Lukashevych, M. V. Tulenkov. – Kyiv : Karavela, 2006. – 408 с.

2. Гуд У. Развитие теории семьи / У. Гуд // Социология сегодня. Проблемы и перспективы : Американская буржуазная социология середины XX века / общ. ред. Г. В. Осипова. – Москва : Прогресс, 1965. – С. 194-217 ; Gud U. Razvitie teorii semi / U. Gud // Sotsiologiya segodnya. Problemy i perspektivy : Amerikanskaya burzhuaznaya sotsiologiya serediny XX veka / obshch. Red. G. V. Osipova. – Moskva : Progress, 1965. – S. 194-217.

3. Варывдин В. А. Гражданское общество / В. А. Варывдин // Социально-политические науки. – 1992. – № 8. – С. 22-31 ; Varyvdin V. A. Grazhdanskoe obshchestvo / V. A. Varyvdin // Sotsialno-politicheskie nauki. – 1992. – № 8. – S. 22-31.

4. Политическая социология : учеб. / под ред. Ж. Т. Тощенко – 5-е изд. перераб. и доп. - Москва : ЮРАЙТ. 2018. – 526 с. ; Politicheskaya sotsiologiya : ucheb. / pod red. Zh. T. Toshchenko – 5-e izd. pererab. i dop. - Moskva : YuRAYT. 2018. – 526 s.

5. Міщенко М. Сім'я як середовище формування електоральних орієнтацій: політично консолідовані і політично не консолідовані родини / М. Міщенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 2. – С. 174–183 ; Mishchenko M. Simia yak seredovyshe formuvannia elektoralnykh oriientatsii: politychno konsolidovani i politychno ne konsolidovani rodyny / M. Mishchenko // Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh. – 2013. – № 2. – S. 174–183.

6. Мертон Р. Социальная структура и стратификация [Электронный ресурс] / Р. Мертон. – Москва : АСТ; Москва : Хранитель, 2006. - Режим доступа : http://shagpro.ru/sites/default/files/documents/merton_socialnaya_teoriya_i_socialnaya_struktura_.pdf ; Merton R. Sotsialnaya struktura i stratifikatsiya [Elektronnyy resurs] / R. Merton. – Moskva : AST; Moskva : Khranitel, 2006. - Rezhim dostupa : http://shagpro.ru/sites/default/files/documents/merton_socialnaya_teoriya_i_socialnaya_struktura_.pdf

7. Клейн Л. Персонализм: культура и личность [Электронный ресурс] / Л. Клейн // Развитие личности. – 2005. – № 4. – С. 134-157. – Режим доступа : http://rl-online.ru/articles/R104_05/373.html ; Kleyn L. Personalizm: kultura i lichnost [Elektronnyy resurs] / L. Kleyn // Razvitie lichnosti. – 2005. – № 4. – S. 134-157. – Rezhim dostupa : http://rl-online.ru/articles/R104_05/373.html

8. Кон И. С. Ребенок и общество : учеб. пособ. / И. С. Кон. – Москва : Академия, 2003. – 336 с. ; Kon I. S. Rebenok i obshchestvo : ucheb. posob. / I. S. Kon. – Moskva : Akademiya, 2003. – 336 s.

9. Гурко Т. А. Брак и родительство в России / Т. А. Гурко. – Москва : Институт социологии РАН, 2008. – 325 с. ; Gurko T. A. Brak i roditelstvo v Rossii / T. A. Gurko. – Moskva : Institut sotsiologii RAN, 2008. – 325 s.

10. Соціально-політична ситуація в Україні [Електронний ресурс] : [Презентація даних] // Київський міжнародний інститут соціології. – 2018. – Режим доступу : <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=news&id=784&page=2> ; Sotsialno-politychna sytuatsiia v Ukraini [Elektronnyi resurs] : [Prezentatsiia danykh] // Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologii. – 2018. – Rezhym dostupu : <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=news&id=784&page=2>

11. Карпенко В. Соціальне благополуччя українців стрімко падає, – результати дослідження [Електронний ресурс] / В. Карпенко // Останній Bastion. – 2017. – 24 липня. - Режим доступу : <http://bastion.tv/news/socialne-blagopoluchchya-ukrayinciv-strimko-padaye-rezultati-doslidzhennya/> ; Karpenko V. Sotsialne blahopoluchchia ukraintsiv strimko padaie, – rezultaty doslidzhennia [Elektronnyi resurs] / V. Karpenko // Ostannii Bastion. – 2017. – 24 lypnia. - Rezhym dostupu : <http://bastion.tv/news/socialne-blagopoluchchya-ukrayinciv-strimko-padaye-rezultati-doslidzhennya/>

12. Таблиці моніторингового опитування "Українське суспільство - 2015". [Електронний ресурс] // Інститут соціології НАН України. – Режим доступу : <http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/us-2015.pdf/> ; Tablytsi monitorynhovoho opytuvannia "Ukrainske suspilstvo - 2015". [Elektronnyi resurs] // Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/us-2015.pdf/>

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.

O. Karchevska

THE ROLE OF THE FAMILY INSTITUTE IN THE STRUCTURAL PROCESS CIVIL SOCIETY

The national political science at the present stage testifies to certain successes in the institutionalization of civil society, the growth of the number and maturity of its structures. Recently, more attention of scientists is used by such structures of civil society as trade unions, public associations, movements, clubs, groups of pressure and argumentation of their importance for the democratic processes promotion. However, those initial forms of collectivity from which the comprehension of the associated complicity of people, united by a common goal, begins to be ignored. It becomes especially important even in the context of the fact that an individual in a democratic society is transformed into a leading political actor characterized by indifference, initiative, active action, that is, skills and skills that are formed and developed in the primary team – family, socio – the political climate of which creates conditions for the establishment of the competence of the responsible citizen. Only the family can restore the population, promote its socialization and, finally, the formation all other social institutions. Therefore, it is important to investigate the social role and importance of the family institution and analyze those transformations that occur in the socio-psychological settings of the individual on the path to establishing the competences of an active, proactive individual in a democratic society.

Developing along with the change and development of society, the family contributes to solving many important economic and social problems. At the same time, the family satisfies and the most important personal needs, the importance of which is constantly increasing. Among them, the need for trustful communication, complicity, openness, support, etc. It is the level of the development of the family, together with the nature of labor, which determines the social order in which people live in different states, under different historical conditions.

In addition to the social and cultural formation of the individual, the family sets the benchmarks and the prospect of the existence of an individual in society. Life projects of goals and interests become exemplary for the individual and give confidence in their actions and contribute to emotional satisfaction in the process of targeting. Such exemplary goals form restrictions that make social interaction more civilized and effective. It is precisely in this sequence that the «projects of group life» are created, which allow the society to form a framework of institutions and horizontal interactions that will contribute to the development of its own model of social development. Consequently, each society adjusts the process of its own development under the norms and its own established norms governing the admissible procedures for advancement to the strategic goal.

An important role is played by the family and in the formation of the values structure, since it acts as the primary environment in which an individual enters the system of social relations and gets experience of activity. Relations between different generations in the family are becoming an important factor in social communication in a multidisciplinary reality and lay the foundations for responses and mutual assistance. In this context, it is important that the influence of the family institution is more influenced by the educational structures and society as a whole.

Keywords: *family, social institution, civil society, personality, social system, structuring, institutionalization, social-economic well-being.*